

vaďz jsem hluboce přesvědčen, že hezkého Zdeňka Hejzlara prazsovala tehdy ona a ne Rudolf Slánský — kdyby se stal předsedou organizace mládeže Waldemar Matuška.

Ovšem sympatičtější by mi bylo, kdyby se v duchu, dejme tomu Rudolfa Slánského, stala předsedkyní organizace mládeže Hanka Mašková.

Nebo Olinka Schoberová (Bérová).

V tom případě, přesto, že jsem s mládežnickými organizacemi měl celký život potíže, bych hleděl i já s nimi navázat nejtěsnější styky.

Ale ať je mi to líto, stejně si myslím, že v organizacích pro dospělé by krása neměla hrát takovou roli. Měli jsme například velice dlouhou dobu jednoho moc hezkého státníka, jak říká Jan Skácel.

Říkalo se o něm obecně, že je velký fešák.

A dohromady se o něm moc víc nevědělo.

Nebylo to ani tak tím nedostatkem informací, o němž se teď tolik mluví a píše, jako spíš tím, že nebylo o čem informovat.

A to nebylo v pořádku.

Poněvaďz i na těch nejvyšších místech by měli být alespoň trochu zajímaví lidé.

Když už nic jiného.

Teď ovšem nemáme na tom nejdůležitějším místě nějakého zvláštního fešulína, jak říká Boženka.

Padají mu při řečnění brýle.

A dokonce se mi zdá, že je trochu podobný Hurvínkovi.

Ale říká se, že mu do toho nemluví žádný Špejbl.

Na tom bych si dost zakládal.

Ovšem nevím, zda si to mohu dovolit napsat.

Zrovna já.

Nejsem už dávno žádný krasavec. Ba, když se na sebe podívám zcela objektivně, jsem už značně opelichaný.

LL. č. 8. 18. dubna 1968

Vladimír Maňák

Sloboda prejavu a akčný program

Pod sľubným názvom „Socialistický demokratizačný proces sa nezastaví“ priniesla Pravda 10. apríla t.r. výťah z prejavu s. dr. Vasilu Biľaka na pléne ÚV KSS. Žiaľ prejav prívelfmi pripomína podobné vystúpenia spreď decembrového a januárového pléna, najmä keď si ho skonfrontujeme s akčným programom KSC, ktorým ironickou zhodou okolností uverejňuje to isté číslo Pravdy.

Vtedy, keď každý občan, ktorému nie je otázka demokracie v našom štáte ľahostajná, naliehavo žiada a hľadá záruky, že starý systém a staré praktiky sa nebudú mŕcť vrátiť, hovorí dr. Biľak: „Akékoľvek

obavy, že by sa v súčasnosti (prečo v súčasnosti? a čo v budúcnosti? — V.M.) mohol zdravý socialistický demokratizačný proces zastaviť, sú neopodstatnené už aj preto, že cestu k nemu otvoril Ústredný výbor strany na základe vlastného poznania a plne si uvedomuje, že iba prekonanie všetkých deformácií a utvorenie takých trvalých záruk, ktorým znemožnia ich opakovanie, zabezpečí zdravý rozvoj strany a spoločnosti...“ Okrem toho, že sa v tejto vete vyskytuje slovo (žial len slovo) „záruky“, máločo sa ona odlišuje od toľkých podobných vyhlásení z minulosti, napr. z r. 1963, keď aj s. Novotný tvrdil, že najlepším dôkazom je obrodň proces je úplný, je fakt, že sám Ústredný výbor... atď, atď.

Hľadáme však či vo vystúpení dr. V. Biľaka nájdeme, v čom konkrétne vidí on tieto záruky. Dnes, keď je už kódomu jasné, že medzi týmito zárukami nemôže chýbať to, že se pripustia a legalizujú aj opozičné názory, názory menšiny, dr. Biľak považuje za najdôležitejšie bojovať práve proti týmto menšinovým názorom: „Oživujú sa myšlienky národného, kresťanského a iného socializmu,“ hovorí. Ale „nám komunistom ide o základné: dostať do súľadu socialistické ciele, vychádzajúce z ideológie marxizmu-leninizmu, s metódami práce strany, štátnych, spoločenských a hospodárskych orgánov a organizácií. A to, že „vo veľkých historických obratoch vždy sa vyskytujú jednotlivci a skupiny, ktoré rôzne pristupujú k nastolovaným problémom“, dr. Biľak považuje za „tíenisté stránky“ súčasného obrodňého procesu!

Ako vravím, v tom istom čísle Pravdy uverejnili akčný program KSC, ktorý je — ak dobre rozumiem — záväzný pre všetkých komunistov, teda aj pre dr. Biľaka. V ňom sa jasne hovorí: „Právnymi normami... treba zaručiť sľobodu prejavu i menšinových záujmov a názorov,“ a „buržoáznej ideológii možno čeliť len otvoreným ideovým bojom pred tvárou všetkého ľudu“. Logicky z toho vyplýva, že tieto názory, ako aj táto ideológia, musia byť verejne publikované, a tí, čo s nimi nesúhlasia, aj keď sú vo väčšine, musia s takými názormi a ideológiou zvieť názorový boj a presvedčiť ľudí, čo je chybné či nereálne, naivné či dokonca hlúpe na týchto názoroch a na tejto ideológii. Rozhodne si tento názorový boj nemožno predstavovať tak, že — ako aj v tých neblahých rokoch — sa vyhlásia za „tíenisté“ či „naivné“.

Tieto požiadavky, v ktorých práve budú (ak sa splnia) jedny z hlavných záruk vybudovania (nie nastolenia, preboha!) a zachovania demokratického systému u nás, zdorážňuje akčný program preto, lebo „socializmus musí priniesť pre plné uplatnenie osobnosti viac než ktorákolvek buržoázna demokracia“ (Akčný program KSC). Vieme dobre, že každá skutočná buržoázna demokracia (pravda, nie obmedzená, ako napr. v Grécku nebo Španielsku) zaručuje aj hlásanie komunistických názorov, teda názorov pre buržoázny

systém nedvojzmyselne a jasne nepriateľských. Ak teda naša demokracia má byť vyššia než ktorákoľvek buržoázna, hlásanie názorov iných než komunistických alebo za komunistické označovaných, názorov iných než „vychádzajúcich z ideológie marxizmu-leninizmu“, musí byť neodňateľným právom každého nášho občana. V tom je podstata slobody prejavu, to je tiež to, čo nad slnko jasnejšie vyplýva aj z akčného programu strany. Hovorím to nie preto, lebo sú takéto názory bližšie **mne**, ale preto, lebo:

1. Bez tohoto atribútu **niet záruk** vývinu našej demokracie,

2. žiadať, aby sme smeli hlásať **len určité** názory, znamená hneď aj určiť **arbitra** ktorý bude vedieť vždy a za každých okolností povedať, ktoré názory sú marxistické a ktoré nemarxistické. Teda **cezúru** v takej či onakej podobe. A sme tam, kde sme boli a kde rozhodne nechceme byť. Aj na vlastnej koži som skúsil, že „najvyššie orgány strany“, a najmä za túto frázu sa skrývajúci jednotlivci v stranickom aparáte, veselo vyhlasovali názory moje a mojich druhov (ktoré len trochu predišli demokratizačný proces) za „nemarxistické“ a strane skutočne škodiace názory (dogmatické a nepravdy) za názory jednoznačne „marxistické“.

Dr. V. Biľak však ide ďalej v spresňovaní toho, čo má na mysli, keď brojí proti „tienistým stránkam“ súčasného vývinu: „Sloboda prejavu vyžaduje objektívne poznanie konkrétnej situácie, nesmiernu sebadisciplínu, vlastnú sebakontrolu, nesmiernu zodpovednosť pred stranou a spoločnosťou“ — hovorí na adresu novinárov a pracovníkov rozhlasu a televízie — bez ohľadu na to, či sú komunisti alebo nie. A pokračuje: „Každý, a to sa týka aj pracovníkov týchto prostriedkov, by sa mal snažiť o takú kvalitu práce, aby sa k nej bez červenania mohol hlásiť i po rokoch.“

Iste veľmi správne, lenže Biľak tvrdí: „Ústredný výbor KSS neraz bojoval proti sektárstvu v pohľade na noviny a ich tvorcov, proti ich paušálnemu odsudzovaniu.“ Možno, ale to treba dokázať — inak nám skúsenosť hovorí skôr opak. Je pravda, že ÚV KSS neprikročil k takým drastickým opatreniam, ako bolo v Prahe zastavenie Literárnych novín, ale je pravda, že cezúra na Slovensku pracovala voči niektorým novinám a časopisom nevyberanými prostriedkami a že stranický aparát ÚV KSS paušálne odsudzoval a poškodzoval taký progresívny časopis, ako je Kultúrny život, že dokonca ešte v marci t.r. — na Mestskej konferencii KSS v Bratislave — sa návrh na vyzdvihnutie zásluh Kultúrneho života v obrodzovacom procese paušálne a nedemokraticky odmietol (za prítomnosti s. dr. Biľaka).

Že ani tu nebolo všetko s kostolným riadom, priznáva aj dr. Biľak: „Dlho sa volalo po zrušení uznesenia ÚV KSS o priamom riadení tlače, pričom sa vyzdvihovalo, že komunisti šéfredaktori sú natoľko politicky a ideovo vyspelí ľudia, že vedia posúdiť spoloč-

zensko-politické dôsledky zverejňovania materiálov. Súčasná situácia nijako nepotvrďuje, že boli pre toto opatrenie zodpovedne pripravení.“

Najmä tieto vety sú veľmi poučné. Dá sa z nich totiž veľmi mnoho vyvodit'. Jednak je v nich priznanie, že tu jestvovalo uznesenie najvyššieho stranického orgánu, protiústavné uznesenie, ktorým si stranický aparát uzurpoval právo a moc nad vedomím a názormi ľudí a nad ich slobodným vyslovovaním. Jednak tiež že po zrušení takéhoto škodlivého uznesenia sa dlho volalo. Kto volal? Isteže nie stranický aparát ani ÚV, ale novinári, publicisti a každý, kto sa chcel slobodne vyjadriť, ale — nemohol. Aj jednotliví komunisti. Ďalej z týchto viet dr. Biľakovi akosi vypadli šéfredaktori nekomunisti. S nimi se po zrušení cenzúry nebude počítať? Ale tieto vety sú najmä poučné, lebo z nich vyplýva, že súdruhovia šéfredaktori, ako sa veľmi skoro ukázalo, nevedia robiť noviny, nie sú na to zodpovedne pripravení! Teda „toto opatrenie“ (zrušenie cenzúry v jej najhrubšej podobe) zrejme prišlo predčasne. Asi neostane iné než na Slovensku

1. buď znova zaviesť cenzúru a dať rozhodovať o tom, ktoré „materiály“ sa smú a ktoré nesmú uverejňovať,

2. alebo vymeniť šéfredaktorov — najlepšie za tých, ktorí už predtým preukázali, že „vedia“, ktoré „materiály“ sa smú publikovať — najlepšie teda dať tam bývalých cenzorov: Majú jednak dlhoročnú prax, jednak sa im treba postarať o miesto, keď sa cenzúra aj skutočne zlikviduje, pravda?

(Už v 15. čísle Studenta upozornil Alexandr Kramer na vystúpenie dr. Biľaka na plénu ÚV KSČ — konkrétne na tieto vety z neho: „Som za slobodu prejavu. . . Za slobodu prejavu pre tých, ktorí majú statočné úmysly.“ A Kramer ukázal, že takáto formulácia nie je nič iné ako — logický omyl.)

* * *

Patrilo k praktikám minulého, dodatočne odsúdeného obdobia, že zásady, programy, dokonca stanovy strany — taký jasný dokument — boli dobré len na to, aby robili štafáž názorom jednotlivých vysokých funkcionárov, ktorí si ich prispôbovali a vysvetľovali, ako chceli. Bola by to veľká chyba, keby aj súčasný akčný program strany mal stihnúť podobný osud. Keby sme to pripustili. Preto je veľmi dôležité odhalovať nezrovnalosti, aj keď ide o vystúpenie akokoľvek vysokého funkcionára. Ba práve preto: patrí medzi dôsledky chýb v metódach stranickej práce, že ľudia často považujú takéto vystúpenie vysokého funkcionára za smernicu, ba dokonca za viac než smernicu — za niečo, čo je záväznejšie než programy a uznesenia.

Tým viac by si mal vysoký funkcionár uvážiť každé slovo, ktoré povie na verejnosti. Ľudia sa totiž naučili aj nedôverovať. A veru majú na to tisíc dôvodov. Naučili sme ich, že jedna vec je to, čo je na papieri ako krásny program, a iná vec prax.

Súdruch dr. Biľak sa v referáte sputuje, ako je možné, že niektorí ľudia jedným dychom schvaľujú demokratizačné opatrenia ÚV, a tým istým dychom vyjadrujú nedôveru, či tento ÚV je schopný a či je v jeho záujme doviesť demokratizáciu do konca. Týmto ľuďom sa netreba čudovať. Oveľa viac sa treba čudovať s. dr. Biľakovi, ako môže mať vo vystúpení, prednesenom Ústrednému výboru KSS, takéto formulácie: „Ústredný výbor KSS si uvedomuje...“ „Ústredný výbor KSS vyjadruje presvedčenie...“ atď. Nie je toto oveľa väčšie podceňovanie Ústredného výboru, voleného orgánu — nech už bol volený za akokoľvek nedemokratických podmienok — ktorý sám má povedať aj dr. Biľakovi, čo si uvedomuje a čo nie, aké má a aké nemá presvedčenie? Osobovať si právo hovoriť za určitý orgán a ani sa ho na to, čo zaň hovorme, neopýtať, patrilo medzi praktiky odsúdeného obdobia. Človek by si myslel, že to je to najľahšie, čo by mohlo a malo zmiznúť s neblahým obdobím.

Statoční komunisti iste nechcú, aby sme ešte raz stratili dôveru ľudí — skôr než sme ju znova získali. Myslím si, že by to bolo naposledy. Veľmi teda hazardujeme, ak zostaneme iba nespokojní s podobnými vystúpeniami, ako bolo posledné vystúpenie dr. Biľaka, a túto nespokojnosť zavčas nevyjadríme.

Kultúrny život č. 16, 19. apríla 1968

Jaroslav Putík Tučné duše

Mohlo by se jim také říkat mrtvé duše, protože jsou v jistém smyslu příbuzné s těmi imaginárními bytostmi, které kupoval po ruských guberniích kolegiální rada Pavel Ivanovič Čičikov. Ovšem na rozdíl od nich se mají k světu, jedí, pijí, mluví, píší, všelijak se činí a přičiňují, žijí řádným či neřádným rodinným životem, a přece jsou jaksi mrtvé. Těmto duším chybí duše: v češtině to zní nemyšlně, ale v ruštině je to zcela logické.

Jsou tady a žijí s námi odjakživa (a také v nás) a budou žít i nadále, zajímalo by mě, jak na ně zapůsobila naše nová doba. Výskyt první zreformované duše jsem zaznamenal onoho prosulého večera v předsádku Sjezdového paláce, nabitého studenty. Narazil jsem na známého, s kterým mám nějaké staré účty; byl spokojený, jako by celých dvacet let neusiloval o nic jiného než o tento bujarý večer. V přítomném okamžiku jsem se octl uprostřed tlačenice, dýchal jsem na krky naší mládeži, která nás přerostla nejméně o hlavu a tak jsem neměl možnost vpálit mu do tváře otázku, cože tu vlastně pohledává. Proč právě on? Zmizel mi s očí, potom jsem však na něho nečekaně narazil u stánku s moravskými klobásami. Masinota od něho jen střikala, radostně na mne mával a křičel: to je ohromný, vid, ty jim to dávají! Měl

pravdu, dal jsem si také klobásu a výborně jsme si popovídali.

Nemá cenu vyhrabávat historky z ošemetné minulosti, jasně bylo, že holoubek se přimkl k pokroku a žádán síla ho od něj neodtrhne. Vůbec mě to netěšilo, ale okřikl jsem se, nikdo nemá právo známkovat, ostatně všichni jsme se nějak přimkli a při dobré vůli každý najde svůj chlviček k vyklizení. Pochopil jsem však svůj omyl, že se tučné duše nesmíř s novým vývojem.

Mohl jsem to vlastně vědět předem. Tučné duše totiž vyznačuje skálopevný klid a naprostá jistota, že právě v jejich osobě se z úradku vyšších sil ztělesňuje pokrok. Nevadí jim, že se doba přehnalá přes několik výhybek, duše je přesvědčena, že sedí a navždy bude sedět v tom správném vlaku. Sedí tedy i ve vlaku demokratizace a už se hrne k okénkům. Aby bylo jasně, nemyslím tím jevo určité byty stranických funkcionářů, tučné duše se vyskytuje ve všech stranách Národní fronty, patří všem třídám, vrstvám i náboženským vyznáním. Nyní jsou tedy pro demokracii, paradoxní je, že demokracie je bude potřebovat, jsou pružní, nezatížení komplexy a nabídnou na pracovním trhu přesně ty vlastnosti, jaké se budou vyžadovat.

Podle jednoho rysu se však dají vždycky rozeznat: tučné duše bývají říkavé, ale chybí jim skutečná hrdość. A hrdość vyprodána, pravil básník, který byl tučnými dušemi vypeskován jako dekadent. Vzpomněl jsem si na tato hořká slova, když jsem pročítal řeči těch, kteří po dlouhá léta vedli politiku tohoto státu a teď, tak říkajíc, odcházeli od kormidel. Těšil jsem se, že aspoň jeden bouchno do stolu nebo do vlastních prsou a bude stát na svém. Myslél jsem, že dělám dobře, zmýlil jsem se, pardon, má poklona, odcházím. Anebo jinak: provinil jsem se, byl jsem sekyrář, dogmatik, tupec, stydím se, kají se, odcházím, mea culpa. Anebo ještě jinak: nekají se, nemýlil jsem se, trvám na svém a čas ještě ukáže, kdo měl pravdu. Dokonce jsem si představoval, že některý bude pohrdlivě mlčet anebo se zachová jako onen vysoký hodnostář v Dreyfusově procesu, který na všechny nepřijemné otázky odpovídal jediným slovem: merde! Možná, že jsem špatně četl, ale jediný takový hlas jsem neobjevil, některé řeči byly obojaké, jiné s podtexty a narážkami, ale jinak nikde nic. Tučnými dušemi přišla na pomoc naše sladká čeština, která dokáže udělat z hasičů požárníka a z metařů počíšovače. Už není vina a nevína, ale jen „podíl na odpovědnosti“. A všichni jsou pro pokrok, akční program byl přijat jednomyslně. Ne, nečekám, že by se hříšníci a viníci váleli v prachu a žebrotili o vykupující slovo jako hrdinové Dostojevského, nečekám ani antické hrdiny, kteří si dali pro názor třeba upálit ruku, stačil by mi jen jediný hlas proti, abych byl spokojen a věděl, že je všechno jaksi v pořádku.

Není prý otázka, který by se nedal překonat pohrdáním, řekl kterýsi filosof. Zdá se mi, že se nikdo neodhodlal vzít na sebe tento údel. Nikdo. A to je snad nejhorší nejtější vysvědčení uplynulé éře. Její představitelé se jí do